SAVEPOLESIA
Europe´s Amazon

Droga wodna E40 – zagrożenie dla bioróżnorodności i kluczowych obszarów chronionych

Planowana droga wodna E40 będzie miała druzgoczący wpływ na przyrodę w Polsce, Ukrainie i Białorusi.

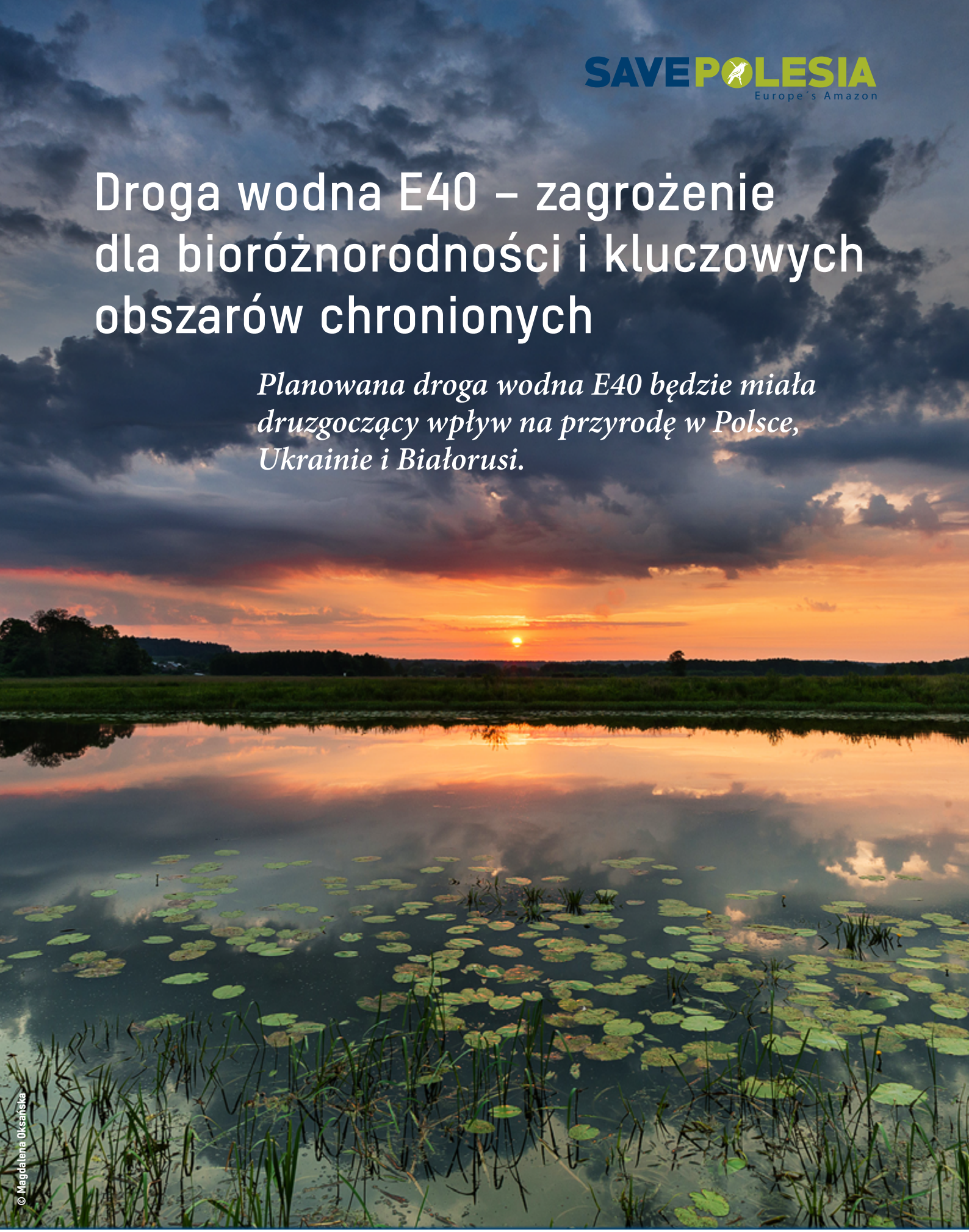

© Magdalena Oksańska

FRANKFURT ZOOLOGICAL SOCIETY · АПБ · ТОВ УКРАЇНА · BAHNA · otop BirdLife Polska · National Ecological Centre of Ukraine

Budowa drogi wodnej E40 będzie miała ogromny negatywny wpływ na obszary chronione, gatunki oraz siedliska w Polsce, Ukrainie i Białorusi. Przez sam wzgląd na skalę oddziaływania na przyrodę, projekt budowy drogi wodnej E40 powinien zostać porzucony.

Droga wodna E40 będzie miała bezpośrednie i pośrednie negatywne oddziaływanie na 193 obszary chronione prawem międzynarodowym oraz 139 obszarów chronionych prawem krajowym.
Wpływ ten będzie znaczący na poziomie europejskim, a realizacja inwestycji leży w całkowitej sprzeczności z międzynarodowymi i europejskimi zobowiązaniami w zakresie różnorodności biologicznej, w tym wynikającymi z **Konwencji o różnorodności biologicznej, Konwencji Ramsarskiej i Berneńskiej**. W Polsce zostaną także złamane zapisy **Unijnej strategii na rzecz bioróżnorodności**.[1]

Skala wpływu drogi wodnej E40 na przyrodę wykazana w raporcie kolacji Save Polesia potwierdza ocenę panelu 25 międzynarodowych naukowców i praktyków, który uznał E40 za jeden z najważniejszych problemów związanych z ochroną różnorodności biologicznej na świecie.[2]

© Robert Chwiałkowski

[1] Save Polesia (2022) E40 waterway: impacts on protected areas in Poland, Belarus and Ukraine, September 2022

[2] Sutherland, WJ et al (2021), A 2021 Horizon Scan of Emerging Global Biological Conservation Issues, in Trends in Ecology & Evolution, Volume 36, Issue 1, January 2021, Pages 87-97. Available from https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0169534720303062

Droga wodna E40 to zniszczenie europejskiej przyrody.

- **Pod bezpośrednim wpływem E40 będą 73 obszary chronione prawem międzynarodowym, o powierzchni 20 tysięcy km²**
- Pod pośrednim wpływem będzie 120 obszarów chronionych prawem międzynarodowym, o powierzchni 13 tysięcy km²
- Łącznie zagrożone są 193 obszary chronione o powierzchni ponad 33 tysięcy km² (to obszar odpowiadający ponad 10% powierzchni Polski), w tym:
  - 66 obszarów Natura 2000
  - 52 obszary Emerald
  - 16 obszarów Ramsar
  - 55 obszarów IBA (ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym)
  - 2 transgraniczne obszary UNESCO-MAB
  - 2 morskie obszary HELCOM na Bałtyku.
- Spośród nich co najmniej 43 obszary będą poddane szczególnie silnemu oddziaływaniu, na powierzchni 17 tysięcy kilometrów.
- Zagrożonych będzie także 139 obszarów chronionych prawem krajowym, o powierzchni 22 tysięcy kilometrów.
- Około połowa z obszarów chronionych znajduje się na Polesiu – największym w Europie obszarze mokradeł (tzw. Amazonia Europy).
- Pod negatywnym wpływem E40 będzie 14 hotspotów bioróżnorodności – miejsc o szczególnym znaczeniu dla przyrody.
- Spośród zagrożonych gatunków ucierpią między innymi wodniczka, orlik grubodzioby, borowiec olbrzymi i aldrowanda (roślina mięsożerna z rodziny rosiczkowatych).
- Zagrożone są siedliska związane z terenami podmokłymi i zalewowymi – wody, pastwiska, podmokłe lasy, bagna, torfowiska.
- Na terenie Polski szczególnie zagrożona będzie przyroda Wisły - w tym siedliska i gatunki zwierząt, m.in. rybitwa czubata, rybitwa białoczelna, sieweczka obrożna, ostrygojad, ohar, łosoś atlantycki i węgorz.
- Na Polesiu budowa drogi wodnej wpłynie negatywnie na miejsca występowania oraz szlaki migracyjne niedźwiedzia brunatnego, wilka, łosia i rysia.
- Ucierpią także miejsca lęgowe oraz miejsca koncentracji ptaków w dolinie Prypeci, z których rocznie korzysta nawet 1,5 mln ptaków wodno-błotnych.

Polesie i droga wodna E40

Polesie nazywane jest Amazonią Europy. Ten wyjątkowy region, leżący na terenie Polski, Białorusi, Ukrainy i Rosji jest największym na kontynencie obszarem podmokłym.[3] Niebywała bioróżnorodność tego terenu jest uznana na arenie międzynarodowej. 153 obszary zostały objęte różnymi formami ochrony przyrody: Emerald, Natura 2000, rezerwaty biosfery UNESCO, obszary RAMSAR i IBA.

E40[4] ma być jedną z najdłuższych śródlądowych dróg wodnych w Europie. Droga wodna o długości 2 tysięcy kilometrów ma połączyć Bałtyk z Morzem Czarnym, łącząc Gdańsk z Chersoniem w Ukrainie.
Ma przecinać serce Polesia, największych i najdzikszych obszarów podmokłych Europy. Jej budowa będzie wymagała pogłębiania, przetamowywania i prostowania rzek, w tym najcenniejszych przyrodniczo: Prypeci i Wisły. Pod negatywnym wpływem będzie nie tylko świat przyrody, ale także dziedzictwo kulturowe. Inwestycja jest nieopłacalna od strony ekonomicznej oraz spowoduje emisję CO_2 w związku ze zmianą warunków wodnych na siedliskach podmokłych.

Propozycja przebiegu trasy obejmuje rzeki: Wisłę, Bug lub Wieprz, Muchawiec, Pinę, Prypeć i Dniepr, jak również kanał Dniepr-Bug.[5] Szczególnie na odcinku biegnącym w Polsce i Białorusi, budowa drogi wodnej będzie oznaczała katastrofę ekologiczną.

Ilustracja 1. Projektowana droga wodna E40

[3] Zobacz factsheet: „Polesie – Unikalny obszar dzikiej przyrody o globalnym znaczeniu"

[4] Zobacz factsheet: „Polesie zagrożone - jak nowa droga wodna zniszczy środowisko naturalne Polesia"

[5] Maritime Institute in Gdansk (2015) „Restoration of Inland Waterway E40 Dnieper –Vistula: from Strategy to Planning. Final Feasibility Study Report – Corrected Report" (According to the remarks and requirements introduced by Willem Zondag, Legal and Technical Consultant). Gdansk, December 2015.

Chociaż droga wodna E40 może wydawać się na mapie kompletną trasą, niektóre jej odcinki są albo całkowicie nieprzystosowane do żeglugi, albo mają niskie klasy żeglugowe (I-III), co oznacza że nie nadają się do transportu towarów. Na przykład w Polsce tylko 66,5 km Dolnej Wisły (55 km Zbiornika Włocławskiego i 11,5 km "Martwej Wisły") spełnia obecnie wymagania międzynarodowych standardów technicznych dla transportu towarowego.[6]
Aby uczynić E40 w pełni żeglowną drogą wodną IV klasy (wymóg dla międzynarodowej drogi wodnej[7]) potrzebna byłaby szeroko zakrojona budowa infrastruktury hydrotechnicznej, w tym 12-15 zapór na Wiśle, około 160 km nowego kanału z siedmioma śluzami łączącego Dęblin z Brześciem, 5-6 zapór w Białorusi oraz szeroko zakrojone prace pogłębiarskie i regulacja rzek w Białorusi, w tym w Strefie Wykluczenia w Czarnobylu[8]. Prace o takim zakresie sprawiłyby, że byłoby to jedno z najbardziej skomplikowanych i kosztownych przedsięwzięć budowlanych na świecie.

Droga wodna E40 – wpływ na obszary chronione Polski, Białorusi i Ukrainy

Aby lepiej zrozumieć wpływ drogi wodnej E40 na obszary chronione, dokonano analizy kolizji przebiegu E40 z obszarami chronionymi. W raporcie wyróżniono:

- obszary chronione bezpośrednio na trasie drogi wodnej E40
- obszary chronione nie znajdujące się na trasie drogi wodnej E40, ale z dużym prawdopodobieństwem będące pod pośrednim wpływem inwestycji, w tym w zakresie hydrologii.

Pod uwagę wzięto:

- obszary chronione prawem międzynarodowym (Natura 2000, Emerald, Ramsar, IBA, UNESCO-MAB, Helcom)
- obszary chronione prawem krajowym
- hotspoty bioróżnorodności oraz rzadkie gatunki oraz siedliska
- obszary leżące w zlewniach rzek, przez które ma przebiegać E40

[6] Wojewódzka-Król, K and Rolbiecki, R (2008) Mapa Śródlądowych Dróg Wodnych. Diagnoza stanu i możliwości wykorzystania śródlądowego transportu wodnego w Polsce. Published in Sopot. Available from https://mdwe70.pl/wp-content/uploads/2021/03/3.2.3.-Mapa-srodladowych-drog-wodnych.-cz.-3a.pdf

[7] European Agreement on Main Inland Waterways of International Importance (AGN), Geneva, 19 January 1996. Available from https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XI-D-5&chapter=11&clang=_en

[8] Save Polesia (2020) news story Dredging of the Pripyat river within the Chernobyl Exclusion Zone completed. Available from https://savepolesia.org/dredging-of-the-pripyat-river-within-the-chernobyl-exclusion-zone-completed/

Droga wodna E40 będzie miała negatywny wpływ na prawie 200 obszarów chronionych. W ocenie ekspertów skala zagrożeń jest ogromna i alarmująca. (tab.1)

Tabela 1. Liczba i powierzchnia obszarów chronionych prawem międzynarodowym pod wpływem E40		
Rodzaj wpływu	Na całym przebiegu E40	Na terenie Polesia
Bezpośredni	73 obszary 20 058 km²	25 obszarów 9 432 km² (= 5.1 % powierzchni Polesia)
Pośredni*	120 obszarów 13 270 km²	59 obszarów 7 255 km² (= 3.9 % powierzchni Polesia)
Łącznie	193 obszary 33 328 km²	84 obszary 16 687 km² (= 9.0 % powierzchni Polesia)

* w tym wpływ na hydrologię

Zagrożone są tereny chronione licznymi formami ochrony na mocy prawa międzynarodowego:

- **66 obszarów Natura 2000** o łącznej powierzchni 5 182 km², co stanowi 8,5% powierzchni obszarów Natura 2000 w Polsce. 14 z nich, w tym jeden na terenie Polesia, poddanych będzie wpływowi bezpośredniemu. 9 z nich to obszary chroniące rzeki i tam wpływ będzie katastrofalny.
- **52 obszary Emerald**, z czego 39 znajduje się na terenie Polesia, o łącznej powierzchni 24 098 km², co stanowi 3,5% obszarów chronionych Emerald w Białorusi i Ukrainie.
- **16 obszarów Ramsar** o łącznej powierzchni 4 579 km², co stanowi ponad 26% całkowitej powierzchni tych obszarów w Polsce, Białorusi i Ukrainie. 11 z nich, o powierzchni 4 194 km², znajduje się na terenie Polesia.
- **55 obszarów IBA** (Imprtant Bird Area – obszary istotne dla ptaków) o łącznej powierzchni 16 858 km², co stanowi 16% powierzchni obszarów IBA w Polsce, Białorusi i Ukrainie. 26 z tych obszarów, o powierzchni 10 845 km², znajduje się na terenie Polesia.
- **2 transgraniczne obszary UNESCO-MAB** (obszar UNESCO „Człowiek i biosfera"), w tym jeden znajdujący się na terenie Polesia, zostaną poddane pośredniemu wpływowi na obszarze 6670 km².
- **2 obszary HELCOM** na Bałtyku o powierzchni 641 km² będą poddane bezpośredniemu oddziaływaniu.

Oceniono, że pod szczególnie negatywnym wpływem będą 43 obszary chronione prawem międzynarodowym, o łącznej powierzchni 17 tysięcy km^2, z tego 31 obszarów w Ukrainie (15 obszarów Emerald, 5 Ramsar, 10 IBA i Białoruska część rezerwatu Biosfery UNESCO) oraz 13 obszarów w Polsce (9 obszarów Natura 2000, 1 obszar Ramsar, 3 IBA).

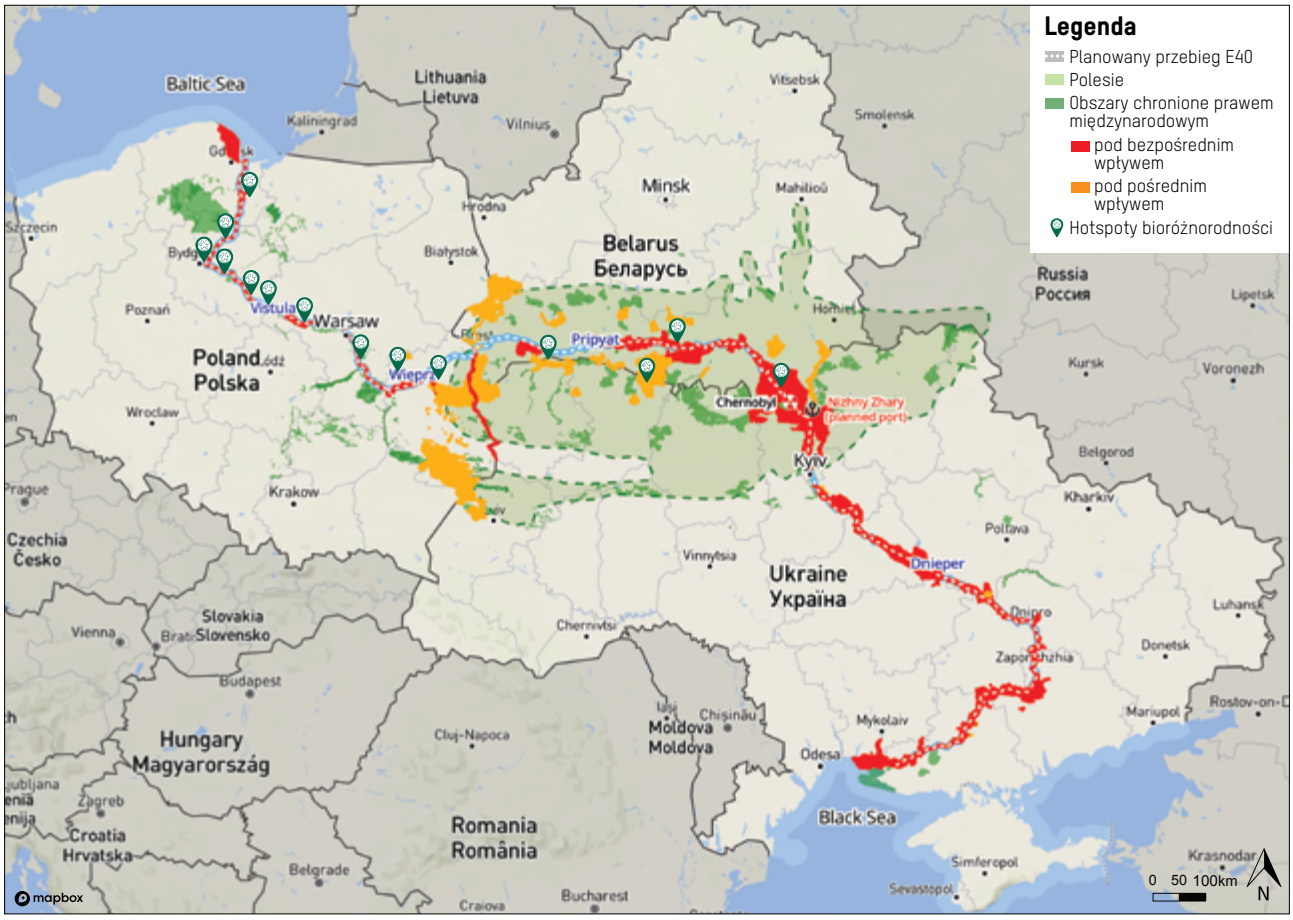

Ilustracja 2: Obszary chronione prawem międzynarodowym pod bezpośrednim (czerwone) oraz pośrednim (pomarańczowe) wpływem planowanej drogi wodnej E40

Budowa drogi wodnej E40 wpłynie też na obszary chronione prawem krajowym, w tym na parki narodowe i rezerwaty przyrody.

Tabela 2. Liczba i powierzchnia obszarów chronionych prawem krajowym pod wpływem E40		
Rodzaj wpływu	Na całym przebiegu E40	Na terenie Polesia
Bezpośredni	54 obszary 14 130 km²	9 obszarów 6 531 km² (= 3,5 % powierzchni Polesia)
Pośredni*	85 obszarów 8 120 km²	38 obszarów 5 892 km² (= 3,2 % powierzchni Polesia)
Łącznie	139 obszary 22 250 km²	45 obszary 12 423 km² (= 6,7 % powierzchni Polesia)

* w tym wpływ na hydrologię

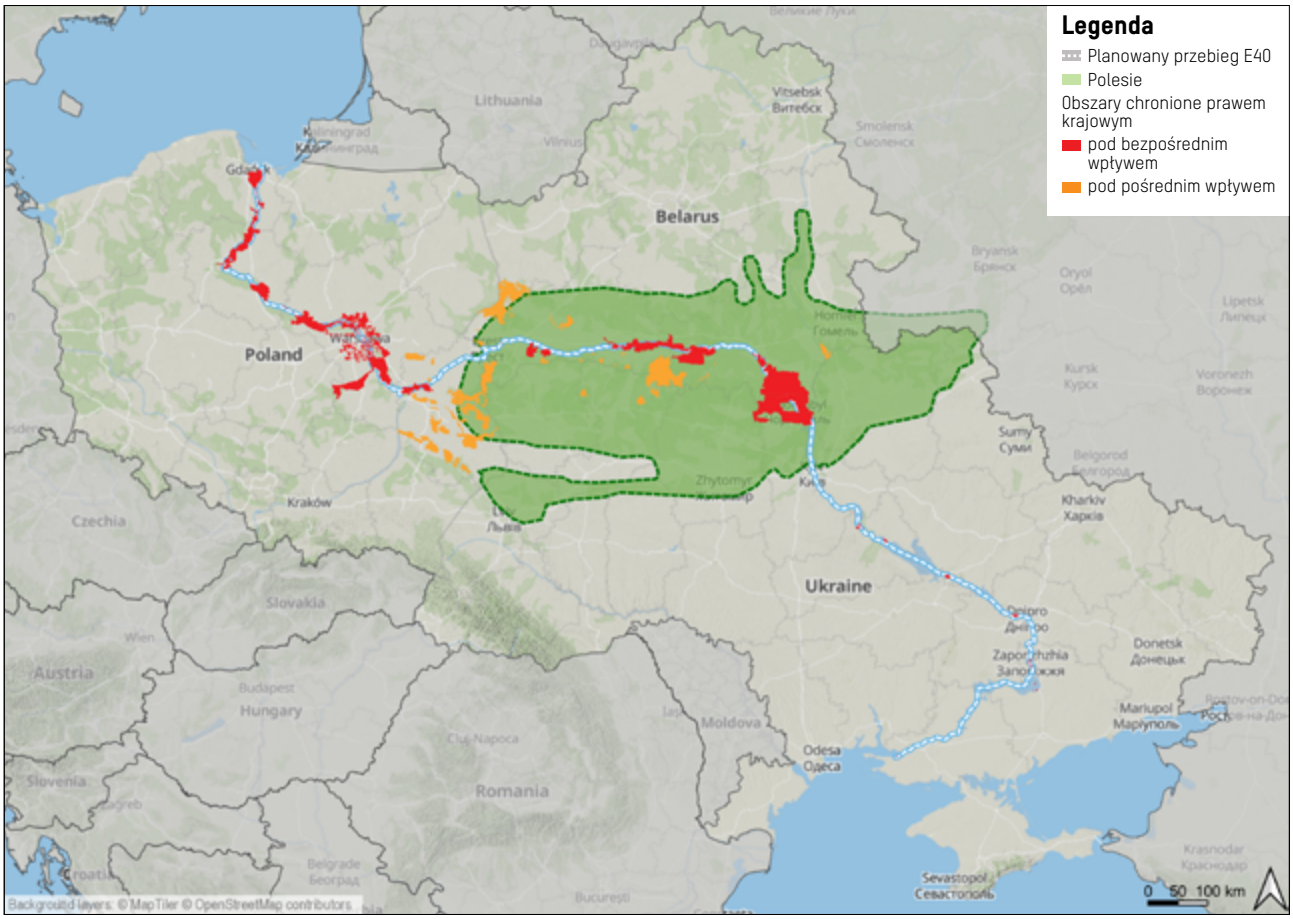

Ilustracja 3: Obszary chronione prawem krajowym pod bezpośrednim (czerwone) i pośrednim (pomarańczowe) wpływem planowanej drogi wodnej E40.

Budowa E40 zagraża co najmniej 14 hotspotom bioróżnorodności.
Są to obszary o szczególnie wysokich walorach przyrodniczych i dlatego są objęte ochroną prawną zarówno na poziomie międzynarodowym jak i krajowym. Destrukcyjny wpływ inwestycji na te miejsca może być kluczowym zagrożeniem dla przetrwania chronionych siedlisk oraz gatunków.

Kluczowe hotspoty bioróżnorodności pod wpływem E40 to:
- W Białorusi - Prypecki Park Narodowy oraz Almańskie Błota
- W Polsce - 10 obszarów Natura 2000 na Dolnej i Środkowej Wiśle, Dolny Wieprz, bagna nad Tyśmienicą, Bystrzycą i obszary w zlewni Wieprza
- W Ukrainie – Park Narodowy Prypeć-Stochód, Czarnobylski Radiacyjno-Ekologiczny Rezerwat Biosfery

Gatunkami narażonymi na negatywne oddziaływania drogi wodnej E40 na terenie Polesia są:
wodniczka, orlik grubodzioby, borowiec olbrzymi, aldrowanda (roślina mięsożerna z rodziny rosiczkowatych).
W dolinie Wisły większość gatunków związanych z rzeką nieodwracalnie straci możliwość rozrodu, w tym m.in. rybitwa czubata, rybitwa białoczelna, sieweczka obrożna, ostrygojad, ohar, a także na stałe ucierpią już zagrożone gatunki ryb, jak łosoś atlantycki i węgorz.

Ilustracja 4. Polesie jest obszarem występowania ponad 60% światowej populacji zagrożonej wyginięciem wodniczki.

Potencjalny wpływ na obszary chronione w zlewniach rzek zniszczonych przez E40

Szersze spojrzenie na wpływ drogi wodnej wykazało że 407 obszarów chronionych prawem międzynarodowym (z czego 118 na terenie Polesia) leży w zlewniach rzek, których hydrologia zostanie zaburzona w wyniku budowy drogi wodnej E40. Szczególnie w dobie nasilających się skutków zmiany klimatu, negatywny wpływ na te obszaru może być większy, niż można obecnie wnioskować. Powinno to być tematem dalszych badań.

Ilustracja 5: Meandrująca rzeka Wieprz w Polsce

Pełną treść raportu *E40 waterway: impacts on protected areas in Poland, Belarus and Ukraine* znajdziesz na stronie https://savepolesia.org/

Kim jesteśmy?

W skład naszej koalicji „Ratujmy Polesie" wchodzi sześć organizacji z czterech krajów.

APB – Birdlife Belarus, Białoruś
Misją APB jest ochrona biologicznej różnorodności dla obecnych i przyszłych pokoleń oraz angażowanie w aktywne działania na rzecz ochrony przyrody.

Bahna, Białoruś
Celem organizacji Bahna jest zapobieganie dalszej degradacji środowiska oraz zachowanie naturalnych siedlisk i różnorodności biologicznej w Białorusi.

FZS – Frankfurt Zoological Society
(Frankfurckie Towarzystwo Zoologiczne), Niemcy
FZS inwestuje w obszary dzikiej przyrody o globalnym znaczeniu. Są to obszary o wartościach estetycznych i przyrodniczych, dziewicze krajobrazy ważne dla procesów ekosystemowych, obszary z endemicznymi oraz zagrożonymi gatunkami.

NECU – National Ecological Centre of Ukraine
(Narodowe Centrum Ekologiczne Ukrainy)
NECU jest organizacją pozarządową z oddziałami w kilkunastu ukraińskich miastach. Działa na rzecz uwzględniania kwestii środowiskowych podczas każdego procesu decyzyjnego.

OTOP – Polish Society for the Protection of Birds
(Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków)
Misją OTOP jest ochrona ptaków i ich siedlisk oraz tworzenie i zarządzanie nowymi rezerwatami ptaków. Organizacja prowadzi intensywne działania edukacyjne w celu zwiększenia wsparcia publicznego na rzecz ochrony przyrody.

USPB – Ukrainian Society for the Protection of Birds
(Ukraińskie Towarzystwo Ochrony Ptaków)
Misją USPB jest ochrona różnorodności biologicznej Ukrainy poprzez ratowanie ptaków, terenów i biotopów.